

Székelytámad, anyaszék

(A Székelytámad)

„Székely támad — székely bánja.” Az én városomban áll a Székelytámad, ha romját várnak nevezhetni. Régen körülfolyták a görbe, felpúposodott utcák, Küküllő felől a bástyán, falmaradékon bodza nyit, szabadon virázkodik a gyom. A néhai várudvaron ijeszti s váratlanul üt dob a láb. Ma is csontokat lassan emésztő, félig beomlott s levegőtlen pince lehet lenni. Furcsa, csírájában elfojtott zendülés katonái bűnhődtek itt János Zsigmond korbácsi alatt. Büntetésből épült a vár, s ki tudja, családom ága-bogán — közülünk — kik hordták a követ, vitték a gerendát, eresztették mélybe zsinórján a függőönt. Hályog csúszott a szememre, nyári szürkület. Még kitaláltam az útra, világított felettem a bodzavirág. Óráimra néztem, visszafelé, rendetlen ütemben ugráltak a mutatók.

A Barátok temploma mellől, a „centrumból” feliratos deszkanyíl derűsebb arcot látni invitál. Talán a parabolák alkímiájából következik, hogy a jobbgyertyerkek ellen, a „székely szabadságért” összesereglők emlékét iskola testesíti meg. A vár udvara iskolaudvarra szelődött, a széles ívű fal — ahogy támaszkodom — két könyökömnek feszíti köveit. Tinédzserek nyargalják körbe, a hosszú tízperc zsvajva összecsap felettünk. Az épület homlokzata előtt gondozott, s mégis véletlen lábnyomokat őrző virágágyak. Ezüst szálú csengőhangra, nekem alig hallhatóan elnéptelenül a térség. Egyszerre újból egyedül vagyok, csend és sűrűlő eső fog körül, s a soha be nem fejezhető nyomozást építgethetem tovább. Miért kerültük kimondani gyerekkorunkban a vár nevét, mintha a bajjal s szégyennel egybeforrt kövek megnevezése ördögidézés volna.

(A Csicsér oldalában)

Az ember — fáradtságában-tehetetlenségében — szeretne a földre feküdni. Nem tudott s nem tud tábor gyűjteni eszméinek. Elvakultságában-hitében mégse parancsol olykor magának: meddő ágon remél gyümölcsöt. Szerepéből — amit szigorúan megszabnak sora, körülményei — kiesik, és példát keres, helyet s módot reményeihez. Bizonytal maradi vágyak öltöznek gondolataiban látható formába, fogható valóságba. Életünk gyökere csak az otthon lehet, ez tartja meg törzsünket-koronánkat. Alig hihető, hogy az egyszer elveszített megkerüljön és újra befogadjon. Az emberfia így aztán két-három s több gyökérrággal próbál kapaszkodni, szeretne többhelyt is megfoganni, ahol csak megfordult, és értelmét találta munkának-gyötrelemnek. Az új hon képét elmozdult élő rajzolatokból, mozaikokból rakja össze és egyik se pusztán az, ami volt. Egyik otthonra se bízhatja magát teljesen a lélek! Ebből az, s abból ez hiányzik, s a két vagy három földdarabka nem csúszatható-illeszthető össze a sírig, legalábbis a rőghöz tapadó valóságban nem.

Többé én sem rejtegethetem, hogy legszívesebben a Csicsér oldalában maradtam volna gazdálkodni. Miért is titkolnám, első mesterségem ma is ott válthatnám egyedül — kedvem szerint — gabonára, tejre, borra. Az is mindegy volna, kinek a földjén gazdálkodnék, mert a föld — amire lépünk és szerszámainkra, munkánkra bízva magát — mindenképp közös. Valahogy úgy, ahogy legényke koromban. Volt ott fenn a hegyen néhány hold, felső határa az erdő. És az Acsék nadrágszíj-földecskején kalákában s persze főként szántás, vetés, aratás idején a fél utca együtt dolgozott. Senki nem kérdezte, meddig

tart a Sándorok, meddig a Barabások árpája, tengerije, hol itt kezdték az aratást, hol meg a másik végen a kapálást. Múltkor, hogy otthon jártam, s a sovány agyagon — képzelhető a bántás! — nélkülüm akartak almást-gyümölcsöst telepíteni. Buzgott bennem némán a tanács, mintha az egész határ sajátom volna. Küllők közé dugott doronggal fékezett mellettem jármolt tehénkékkal egy fával gondosan megrakott szekér. Gazdáit már nem ismertem, mégis szót értettünk, s fejet csóváltunk: nem így kellett volna. Kihúztam egy csemetefát, de feketén elragott gyökérrel. Száraz, metszetlen söprűs vesszők ágaskodtak a gyomverte gyermekkor hegyn.

(Repülőhangyák)

Azon a nyáron, mikor az említett égi jegyben jártunk, repülőhangyák lepték meg a várost. Mindenki a hangyák rajzásával bajmódott, az öregasszonyok jelet láttak benne. Gyűltek kenyérre, húsrá, az első kanál tetemüket halásztá-merítette ki. Italunkban feketéltetek, reggelre kelve ingünket-ruhánkat előbb kiráztuk: hullott belőle a szárnyra kelő hangya. Már a fiatalabb asszonyok is jeltől féltek, többször hajoltak a tábori lapok rózsaszín kartonja fölé. Sírva döböntek rá, milyen régi az írás, talán nem is ő vonta azokat a betűket. Nemcsak a hangyáknak volt köszönhető, hogy a magabízó rádió- és újságbeszédnek közepette több virág jutott a temetőbe. Az igazságot hordozó hírek gyalog jöttek, egyszerre csak két-három ember osztozott rajtuk. A nyugvó Nap sárgaréz cirádái alatt az idősebbek Kelet felé, a hágók-szorosok irányába fordították szemüket. Én — utánozandó a felnőtteket, kik a szemhatárt fürkésztek folyvást —, nem tehettem mást, naphosszat álltam a kerítés oszlopán, a fészertetejét fogva, s onnan, a „sas”-ról jártattam szemem körbe. Jobbra a Hunyadi utca dombéle, szembe — reves-fekete székelykapu zsindele felett — a körtéfkák, balra pedig a Csicsér alá futó töltés fogta el a kilátást. Semmit nem láttam, legalábbis a veszély közeledtét nem. Egyszer hangokat hallottam, sűrű és felcsapó beszédet az utcai szobából, ahol apámék szálltak meg, nagyanyámhoz vendégségbe hazajöttek. Apám okos-megfontolt szavai kiváltak fénylőn a szenvedélyből-veszekedésbe hajló vitából. Belestem, térkép volt előtte, s lassan járt ujjá a zöld és barna vonalakon, foltokon. A háború hiábavalóságát magyarázta meg, s a „mieink” bizonyos vesztét, értelmetlen hősiek játékát a halállal. Anyám zöld szeme villogott rá töprengő apámra, ki nem értett, akkor sem értett a jelbeszédből. S szórakozottan még egy kanál cukrot kért kávéjába.

(Az anyaszék)

Hogy folytassam, Udvarhely az anyaszék. Aki családszerető, annak máig nyelvében él a reflex, ha nevet ad, keresztel. Így körben, karéjban nem is nevezhetők másként a szomszédok: fiúszerék. Előtte a nép, az én népem is család volt, legfeljebb nagy és bővérű rajzásnak indult nemzetség. Persze soha nem az elkényeztetettek sorából, mert a sovány föld és a még soványabb sors miatt bőven és többször megcsapoltatott. Hágókon, szorosokon átbujdosó utak, messzeség, felkelések, lázadások meg a maradéknak jutó bűnhődés vitték el javát. Ma úgy mondják, a felesleget. Ebbe az utcába ne menjünk, s ne csallassunk. Fognök talán csomóba azt, ami portánk szűkebb táján érdekes.

Anyaszék, mondom újra, mert ízlelni is jó ezt a szót, mely nem ereszti a végleges elszakadást. A történész jobbára legyint, anyajogú társadalom maradványa ez. Persze maradvány, ha maradvány, s ha máig élt, holnap is lesz, miért vetnök ki megszükül, ridegülő világunkból az édesanyánkkal egyerejű, egyjogú fogalmat? Bizonytal szülőanyjára

gondolt az, aki először nevezte így földjét, ahonnan származott. A nép mozgása őlt talán testet, amikor anya- és fiúszéket emleget a hagyomány. Benne sűrűsül békében és hadban, ami egyéni sors és történelem, búcsú és megérkezés, vándorlás és menekülés. Magam sorsára fordítván, otthon én máig az anyám *FLA* voltam. Így beszélnek rólam, és fiamat, fiaimat anyám leánykori nevére az ő unokáinak fogják tartani. Az elszármazók vajon érzik-e mind a delejt, a család nemzedékekre, emberöltőkre elvándorolhat, kiszakadhat, de a kései ivadékok is visszaváratnak. Aki idevaló, hetedízigen tartozik szülőföldjéhez, mintha csak látogatóban volna másutt, ahonnan gazdag mesélnivalóval, degeszre tömött tarisznyával tér meg. Ha nem, hát úgy is jó, mert másként nem lehet, de ilyenkor is feltalálja magát a szóbeszédbe vegyülő reménykedés: csodás történetek születnek. Engem is őrizvagy millió családom, mint a rét füvei közt egy szál fűvet.

Nekem még megadatott, hogy az eleven emlékezetbe fogóddzam. Két fonalat kínál. Az egyik bizony elvékonyult és szakadékony, akár az alászállóaló ökörnyal, de a másikhoz újabbakat köt-bogoz a jövendő. Ha az egyik szálat követem, talállok a Hunyadi utcán két öregembert. Másfél évtizede volt vagy éppen tegnap? Ültek a földbe süllyedt padon — csak köszöntöttük volna egymást —, amikor mintha föld alól pillantottak volna föl reám. Kislánykori anyámról ismertek meg. S álltam előttük — zavartan. Már megnyugodtak s megbizonyosodtak, galambösz fejük visszabiccant a kihült pipához, ritkás beszélőnivalóhoz.

(Fekete-fehér jelenés)

Árvaságom csendít meg, mint harangot súlyos nyelve. Egy időben még lépten-nyomon találkoztam embereimmel. Lányult februárban hoztak hóvakságot szememre. Feszposztónadrágjuk egybemosódott a nyers-sárga hóval. Mentek előttem az utca végén *KETTEN*, a *HOSSZÚ* egyet lépett, hármat szaporázva a *KURIA*. Levált csizmájuk, kettejüktől külön lépkedtek a lábbelik, meg a sötét ujjas csapkodott fenn, mintha karjuk se volna a láthatatlan földiknek. Sietni-futni kezdtem, s alig foghattam el foszló hangjukat. Soha-se-volt utcát kerestek, föltévedvén Pestre. Mielőtt szóltam volna kiáltva, kása-ködbbe veszttek. Ugyanők álldigáltak egyszer a vágányok mellett. Fekete-fehér jelenés voltak. Lerántottam a vonatablakot, de kiáltásom elkapta a szél, s mint füstöt terítette az elfutó árokra, sovány tengerire.

ZILAHY PÉTER

Nincs kijárat

(egy vízió fogságában)

*egy mélybarna balott szem profilja
és egy batalmas vicsorgó szája
fehér arcok fala egy tükröteremben
kegyetlen vágy izzad a bőr alól
a festék elfolyik csikorog a vér
egy gazdátlan láb iszkol szobáról szobára*